СТАНОВИЩЕ

От: *проф.д.н. Ергюл Таир Реджеб*
Департамент Психология,
Институт за изследване на населението и човека - БАН
Професионално направление 3.2. Психология

Относно: дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор" по научна специалност 3.2. Психология (Социална психология) в департамент „Психология", ИИНЧ-БАН

Автор на дисертационния труд: *Юлиан Василев Харалампиев*
Тема на дисертационния труд: *„Нагласи към война, социално-групова идентичност и личностна агресия"*

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури съгласно Заповед №РД-6-167 от 14.04.2026 г. на директора на ИИНЧ-БАН

1. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертацията е с общ обем от 196 страници (163 стр. основен текст), включващи: увод; три глави (теоретична, методологична и емпирична); заключение; използвана литература и приложения. Представеното съдържание е онагледено с помощта на 46 таблици и 12 фигури. Библиографската справка съдържа 298 източника, от които 17 заглавия на български език и 281 на английски език, отразяващи основни автори и емпирични изследвания върху разглеждания проблем.

Представеният дисертационен труд е посветен на взаимовръзките между идентичността, нагласите към война и индивидуалната агресия при различни социални групи (военнослужещи и/или служители в сигурността, студенти и др.). Актуалността на темата се определя от комплексната съвременна реалност, в която процесите на глобализация и универсализъм се противопоставят на националистичните и патриотичните нагласи, създаването на нови съюзи, обединения или призиви за единство вървят ръка за ръка с отчуждението и изолацията. На индивидуално равнище разпадането на познатите социални модели и обществени отношения са предпоставка за преживяването на страх и недоверие, поради несигурността, промяна на ценностите, нарастване на агресивните нагласи и прояви.

Въз основа на осъществения теоретичен обзор се извеждат основните понятия и теоретични предпоставки за разбирането на войната, национализма, патриотизма и агресията. Представят се наличните взаимовръзки между изследваните конструкти, като се очертават възможностите за разширяване на

собственото емпирично проучване на взаимоотношенията между национализъм и агресия през призмата на социално-груповата идентичност и чрез включването на характеристики като индивидуализъм – колективизъм и преживяването на безпокойство за собствената сигурност. Формулира се общо допускане за взаимовръзки между националната и социално-груповата идентичност и нагласите към война и предразположеност към агресивни реакции. По-конкретно, очаква се предразположеността към агресивни реакции да има взаимовръзки с индивидуализъм/колективизъм и усещането за ниво на безпокойство за собствената сигурност в изследваните социалните групи. Проверката на хипотезата е осъществена в извадка от 276 лица на възраст над 18 години, от които 52,5% жени, разпределени в три социални групи: военнослужещи и служители в сигурността; учащи/студенти и други. Приложени са еднофакторни дисперсионни анализи (ANOVA) за проверка на влиянието на социодемографските характеристики (пол, възраст, образование, местоживеене, семейно положение и др.). Взаимовръзките между изследваните променливи са установени чрез корелационни анализи, като проверката за предиктивната роля на патриотизма, национализма и агресията за нагласите към война при представителите на различните социални групи и за извадката като цяло е осъществена чрез множествени регресионни анализи. Получените резултати са интерпретирани в рамките на основните теоретични подходи и наличните емпирични изследвания по темата.

2. Оценка на получените резултати, интерпретациите и характера на научните и научно-приложните приноси

Въз основа на изведения теоретичен модел и проведеното емпирично изследване се установяват умерени позитивни взаимовръзки между национална идентичност, социално-групова идентичност и патриотизъм от една страна, а от друга с национализъм. Усещането за ниво на безпокойство за собствената сигурност е позитивно и умерено свързана с агресивната предразположеност и нагласите към война. Хоризонталният и вертикалният индивидуализъм са слабо, но позитивно свързани с агресивната предразположеност, както са обвързани и агресията с нагласите към война. Констатират се някои статистически значими различия в изследваните конструкти в зависимост от социалната група. Напр. военнослужещите и служителите в сигурността декларират по-високи резултати по национална и етническа идентичност, национализъм и нагласи към война в сравнение с другите групи (студенти/учащи и други), докато изследваните лица в сектор услуги, администрация, образование и т.н. (други) – най-ниски средни резултати в нагласите към война, а студентите и учащите – по-висока

агресивна предразположеност и безпокойство за сигурността. Констатираните резултати са интерпретирани в рамките на наличните национални и международни изследвания, като нивата на национализъм и патриотизъм се разглеждат като свързващи звена между идентичността, нагласите към война и индивидуалната агресия. Получените резултатите имат своите ограничения, които се дължат на случайната и непредставителна извадка, използването на кратки и самооценъчни въпросници и дизайна на изследването.

Дисертационният труд има своите значими научни и научно-приложни приноси, сред които можем да посочим: 1) осъщественият съдържателен теоретичен обзор върху психологически конструкти, свързани с идентичността, социалните групи и индивида, с което се разширява полето за изследванията в областта на социално-груповата идентичност, културната ориентация (индивидуализъм-колективизъм) и личността (безпокойство за собствената сигурност, предразположеност към агресия); 2) приложената методологична рамка за изследване на проблема и адаптираните въпросници разширяват наличния психологически инструментариум в областта и могат да се използват в бъдещи проучвания; 3) обогатяване на емпиричните данни за идентичността (национална и социално-групова), нагласите към война, безпокойство за собствената сигурност и агресивна предразположеност в българска социокултурна среда; 4) приложимост на получените резултати за извеждане на препоръки и политики по отношение на гражданското образование.

3. Оценка на качеството на научните трудове, отразяващи изследванията по дисертацията

Докторантът е представил списък с три самостоятелни публикации на български език от доклади в национални школи и научни конференции по темата на дисертацията, които осигуряват публичност на разглеждания проблем пред академичната общност и покриват минималните национални изисквания за придобиването на ОНС „доктор“. Авторефератът в обем от 26 страници коректно отразява структурата и съдържанието на дисертацията. Въз основа на експертната ми оценка и предоставения доклад (Strike Plagiarism) не констатирам некоректно цитиране и плагиатство.

4. Мотивирано заключение

Дисертационният труд на Юлиан Василев Харалампиев е цялостна и оригинална разработка, включваща изчерпателен теоретичен обзор по

изследвания проблем, собствен теоретичен модел, адаптирана методология и успешно реализирано емпирично изследване. Поставените цел и задачи на изследването са изпълнени, като са постигнати резултати с научен и научно-приложен характер. Считам, че представеният дисертационен труд отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, на Правилника за неговото прилагане и на вътрешните нормативни документи на ИИНЧ-БАН за присъждане на образователната и научна степен „доктор". Всичко това ми дава основание да дам своята положителна оценка за дисертацията на тема „Нагласи към война, социално-групова идентичност и личностна агресия" и да предложа на уважаемите членове на научното жури да присъдят на Юлиан Василев Харалампиев образователната и научна степен „доктор" по научна специалност 3.2. Психология (Социална психология).

21. 04. 2026 г.

гр. София Подпис:

(проф. д.н. Ергюл Таир)